

สถานการณ์การเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ

ในยุทธศาสตร์แห่งการถ่วงดุลย์อำนาจในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ญี่ปุ่น เป็นประเทศที่มีแสนยานุภาพทางทหารอยู่ในอันดับ 7 ของโลกเท่านั้น แต่เป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอันดับ 3 ของโลก ญี่ปุ่นจึงเป็นรองมหาอำนาจด้านการทหารและการเมืองระหว่างประเทศ เมื่อการถ่วงดุลย์อำนาจในเอเชียเปลี่ยนจาก 2 ขั้วมหาอำนาจ (สหรัฐอเมริกา กับสหภาพโซเวียต) มาเป็นหลายขั้วมหาอำนาจโลก เสรีกับโลกคอมมิวนิสต์ ได้รับแรงผลักดันบางอย่างให้หันหน้าเข้าหากันมากกว่าเดิม¹ ซึ่งได้กลายเป็นแรงผลักดันให้ญี่ปุ่นใกล้ชิดกับจีนยิ่งขึ้น ส่วนในทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศนั้น ได้เกิดวิกฤติการณ์ดุลย์ระหว่างประเทศขึ้นมา ทำให้ปัญหาเศรษฐกิจระหว่างประเทศกลายเป็นเรื่องสำคัญในกิจกรรมระหว่างประเทศ โดยเฉพาะดุลย์การค้าระหว่างประเทศที่ไม่ได้ดุลย์นี้ได้นำให้เกิดปัญหาทางเศรษฐกิจในหลายประเทศที่เป็นคู่ค้าขายที่สำคัญของญี่ปุ่นและยังได้สร้างปัญหาทางการค้าระหว่างประเทศให้กับญี่ปุ่นเช่นกัน ญี่ปุ่นจึงต้องพยายามแก้ไขปัญหานี้ ทางออกของญี่ปุ่นมีหลายทาง ซึ่งแน่นอนว่าการค้าขายกับจีนเพิ่มขึ้นเป็นทางออกหนึ่งที่ผู้นำของพรรคเสรีประชาธิปไตยได้เลือกสรรไว้ แต่หนทางที่จะค้าขายกับจีนเพิ่มขึ้นนั้นมีทางเดียว คือ การเจรจีสัมพันธไมตรีต่อกันอย่างเป็นทางการเสียก่อน

การเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้กับการปรับนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น

ในปี พ.ศ. 2515 ญี่ปุ่นเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจที่มีความสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังจะเห็นว่าญี่ปุ่นได้จัดให้มีการประชุมระดับผู้นำประเทศและระดับรัฐมนตรีหลายครั้ง² เป็นต้นว่า ในเดือนมกราคมมีการเจรจาระหว่างประธานาธิบดีนิกสัน

¹Martin E. Weinstein, "Is Japan Changing Its Defense Policy," Pacific Community (January 1973), p. 186.

²Lee W. Farnsworth, "Japan 1972: New Faces and New Friends," Asian Survey 13(January 1973), p. 115.

กับนายกรัฐมนตรีชาโตที่ซาน คลีเมนเต และในเดือนนี้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงต่างประเทศ
โซเวียตโกรมีโกได้เดินทางมากรุงโตเกียว ในเดือนสิงหาคม - กันยายน ได้มีการเจรจาระหว่าง
ประธานาธิบดีนิกสันกับนายกรัฐมนตรีทานาคะ ที่ฮาวายในเดือนกันยายน นายกรัฐมนตรีอิทแท่ง
อังกฤษมาเยือนญี่ปุ่นในเดือนเดียวกันนี้ นายทานาคะได้เดินทางไปเยือนจีนอย่างเป็นทางการ
ในเดือนตุลาคม รัฐมนตรีต่างประเทศนายโอฮิราได้เดินทางไปออสเตรเลีย นิวซีแลนด์ สหรัฐ
อเมริกา และสหภาพโซเวียต รวมทั้งในเดือนมิถุนายนและสิงหาคม นายคิสซิงเจอร์ได้เดินทาง
มาเจรจากับผู้นำญี่ปุ่นเกือบจะเป็นการเจรจาขั้นสุดท้ายทั้งสองครั้ง เมื่อมีการเปลี่ยนแปลง
อย่างสำคัญเช่นนี้ ญี่ปุ่นจะปรับทำอย่างไรในนโยบายต่างประเทศทางการเมืองของตน ซึ่งเป็น
เรื่องที่น่าจะนำมาพิจารณาเพื่อประกอบเป็นเหตุผลสนับสนุนในการที่ญี่ปุ่นเลือกมีความสัมพันธ์ทาง
การทูตกับจีนโดยตรง

ในสถานการณ์ทางการเมืองด้านเอเชียตะวันออกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมากผู้นำ
พรรคเสรีประชาธิปไตยของญี่ปุ่นที่สืบทอดประสพการณ์ทางการเมืองและการเมืองระหว่างประเทศ
มาอย่างต่อเนื่อง คิดว่าในสถานการณ์เช่นนี้ ญี่ปุ่นไม่ควรเปลี่ยนแปลงนโยบายต่างประเทศด้าน
การเมืองมากนัก กล่าวคือให้รักษาความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาอย่างแนบแน่นต่อไป หลีกเลี่ยง
การกระทบกระทั่งอันไม่จำเป็นกับสหภาพโซเวียตและจีน การเข้าเกี่ยวข้องกับทางการเมืองในเรื่อง
ของนานาชาติจะต้องไม่กระทบถึงความมั่นคงและผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นและให้คำ
ปรึกษาทางการเมืองระหว่างประเทศ เพื่อสนับสนุนผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในต่างประเทศ
พยายามรักษาระดับงบประมาณด้านการป้องกันประเทศให้น้อยที่สุดเท่าที่ทำได้และหลีกเลี่ยงการ
พัฒนาอาวุธนิวเคลียร์³

การทำความเข้าใจกับนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นในช่วงนี้ สมควรจะเริ่มต้นจาก
การตั้งคำถามว่า ทำไมญี่ปุ่นจึงยังต้องรักษาความสัมพันธ์กับสหรัฐอเมริกาอย่างใกล้ชิดอีกต่อไป
ทั้งที่เกิดหลายเหตุการณ์ที่สร้างความตึงเครียดให้แก่ประเทศทั้งสอง เราอาจตอบได้ว่า เพราะ
ในปี พ.ศ. 2515 ญี่ปุ่นเลือกมีบทบาทน้อยในระบบการเมืองระหว่างประเทศเฉพาะที่สามารถ
อำนวยความสะดวกแก่การค้าขายระหว่างประเทศของตน เพราะญี่ปุ่นมีแสนยานุภาพทางทหารต่ำ

³Taketsugu Tsurutani, "The Causes of Paralysis," Foreign Policy 13(Spring 1974), p. 126.

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศมหาอำนาจอื่น ๆ ดังนั้นญี่ปุ่นจึงไม่ค่อยมีกำลังเพียงพอที่จะป้องกันตนเองหรือภูมิภาคหรือระบบโลกได้ ญี่ปุ่นจึงยังจำเป็นต้องอาศัยแสนยานุภาพของสหรัฐอเมริกาอีกต่อไป และสามารถรักษาระดับงบประมาณป้องกันประเทศให้อยู่ในระดับต่ำได้ แต่ญี่ปุ่นก็มีความห่วงใน เรื่องที่ว่า ถ้าเกิดสงครามภาคตะวันออกขึ้นมา ญี่ปุ่นจะเป็นจุดโจมตีที่สำคัญ ดังนั้น ในขณะที่คบกับสหรัฐอเมริกาอย่างมิตรสนิท ก็ต้องเป็นมิตรกับจีนและสหภาพโซเวียตในระดับหนึ่ง

การพิจารณาญี่ปุ่นในทัศนะที่ว่า เมื่อสหภาพโซเวียตกับจีนมีความขัดแย้งกัน ญี่ปุ่นย่อมได้ประโยชน์ทั้งทางการเมืองและการค้าจากทั้งสองฝ่าย ประโยชน์ในทางการเมืองก็คือ ทั้งสหภาพโซเวียตและจีนมีท่าทีที่เป็นมิตรกับญี่ปุ่นมากขึ้นและประโยชน์ในทางเศรษฐกิจก็คือการเพิ่มการค้าขายระหว่างจีนและสหภาพโซเวียตกับญี่ปุ่น⁴ และเมื่อสหรัฐอเมริกา เป็นมิตรกับสหภาพโซเวียตและจีน ญี่ปุ่นย่อมได้รับประโยชน์ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจ เช่นกัน คือในทางการเมือง ญี่ปุ่นไม่ได้เป็นเป้าหมายแห่งการโจมตีทางทหารเหมือนเมื่อหมู่เกาะริวกิว (The Ryukyu islands) ยังเป็นฐานทัพของสหรัฐอเมริกา เพราะที่สหรัฐอเมริกายอมคืนเกาะโอกินาวาให้แก่ญี่ปุ่น สืบเนื่องจากต้องการยุติสงครามเวียดนามและเป็นมิตรกับสหภาพโซเวียตและจีน และในทางเศรษฐกิจญี่ปุ่นได้ค้าขายกับจีนมากขึ้น อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ญี่ปุ่นเปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน อาจจะไม่ชัดเจนเท่ากับการพิจารณาเรื่องความมั่นคงระหว่างญี่ปุ่นกับมหาอำนาจ

แต่ดั้งเดิมมานั้น ความมั่นคงของญี่ปุ่นไม่ได้ขึ้นอยู่กับคาบสมุทรอินโดจีน แต่ขึ้นอยู่กับคาบสมุทรเกาหลี ดังนั้นความมั่นคงของเกาหลีใต้และไต้หวันจึงมีความผูกพันอยู่กับความมั่นคงของญี่ปุ่น และญี่ปุ่นก็ทราบดีว่า เกาหลีใต้อาจจะตกไปอยู่ในมือของเกาหลีเหนือก็ได้ เช่นเดียวกับจีนต้องการผนวกไต้หวัน เข้ามา เป็นส่วนหนึ่งของแผ่นดินจีน ญี่ปุ่นจึงพยายามสนับสนุนให้มีการเจรจาเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติและต้องการให้มีการผ่อนคลายความตึงเครียดในบริเวณเอเชียตะวันออก เพราะญี่ปุ่นตระหนักว่า การที่ลัทธิคอมมิวนิสต์ขยายตัว เข้าสู่ประเทศต่าง ๆ ในเอเชีย จะมีผลต่อกิจกรรมภายในของญี่ปุ่นอย่างมาก โดยเฉพาะ เรื่องการค้าขายระหว่างประเทศ แต่ญี่ปุ่นก็ทราบว่า ตนเองไม่สามารถทำแบบสหรัฐอเมริกาในการปกป้องภูมิภาคนี้อย่างไม่จำกัด การใช้จ่าย ญี่ปุ่น เพิ่งจะเริ่มคิดว่า ถ้าจำเป็นจริง ๆ แล้วจะขัดขวางความเติบโตของคอมมิวนิสต์

⁴ Arnold L. Horelick, "The Soviet Union's Asian Collective Security Proposal," Pacific Affairs 47(Fall 1974).

ได้อย่างไร⁵ บางทีเป็นไปได้ที่ญี่ปุ่นจะเพิ่มบทบาทในการเมืองโลก และคิดว่าการสะสมอาวุธ และการเข้ามาเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองโลกอย่างลึกซึ้งซึ่งจะไม่เป็นสาเหตุแห่งการนำไปสู่ การทำลายตัวเองในที่สุด⁶

เมื่อสถานการณ์การเมืองระหว่างประเทศเปลี่ยนแปลงไป เรื่องความมั่นคงเป็นเรื่อง ที่สำคัญมาก โดยเฉพาะถ้าพิจารณาจากด้านของความมั่นคงแห่งชาติญี่ปุ่นแล้ว จะทำให้สามารถ เข้าใจได้ว่า ทำไมญี่ปุ่นจึงต้องสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนในปี พ.ศ. 2515 เรื่อง ความมั่นคงแห่งชาตินี้ พิจารณาในระดับระหว่างประเทศได้ 3 ด้าน คือ ด้านการเมือง ด้านทหาร และด้านเศรษฐกิจ เฉพาะในช่วงนี้จะอธิบายด้านการเมืองและด้านทหารที่มีส่วนผลักดันให้ญี่ปุ่น เจริญสัมพันธ์ไมตรีกับจีน ซึ่งอาจจะแยกเป็นหัวข้อย่อยในการวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ความมั่นคงของญี่ปุ่นกับการเปลี่ยนแปลงในเอเชีย ก่อนปี พ.ศ. 2515 บริเวณ เอเชียอย่างน้อยที่สุดมีปัญหาหลัก 3 ประการที่ทำให้ญี่ปุ่นต้องเลือกเอาว่าจะเพิ่มแสนยานุภาพ ทางทหาร หรือจะเป็นกลาง หรือจะยังคงอยู่ใต้อิทธิพลของสหรัฐอเมริกาหรือจะเข้าเกี่ยวข้องกับ ปัญหาทั้ง 3 โดยตรง ปัญหาดังกล่าวมีดังนี้⁷

- ก. ความขัดแย้งระหว่างจีนกับสหภาพโซเวียต
- ข. ความเป็นอริกันระหว่างเกาหลีใต้กับเกาหลีเหนือ
- ค. การเติบโตของอำนาจทางนาวีของสหภาพโซเวียตที่เรือเดินสมุทรของ ญี่ปุ่นจะต้องแล่นผ่านไป-มา

อย่างไรก็ดี การเพิ่มแสนยานุภาพทางทหารก็มีข้อเสียที่จะทำให้ได้ง่าย ๆ และภายใน เวลาอันรวดเร็ว ฉะนั้นญี่ปุ่นจึงยังจำเป็นต้องยึดหลักการป้องกันความมั่นคงร่วมกับสหรัฐอเมริกา

⁵ Nagai Yononuke, "Politics and Economics in the Multi - Polar Age," The Japanese Interpreter (Winter 1974), p. 462.

⁶ Sheldon W. Simon, "Japan's Foreign Policy: Adjustments to a Changing Environment," Asian Survey 18(July 1978), p. 666.

⁷ Walter C. Clemens, Jr, "Salt, the NPT, and U.S. Japanese Security Relations," Asian Survey 10(December 1970), pp. 1037 - 45.

และเน้นการลดความตึงเครียดกับต่างประเทศให้มากกว่าการป้องกันตนเอง การลดความตึงเครียดกับจีนและสหภาพโซเวียตเป็นปัญหาของญี่ปุ่นมากที่สุด เนื่องจากการลดความตึงเครียดกับจีน ก็เท่ากับเพิ่มความตึงเครียดกับสหภาพโซเวียต เป็นต้นว่าเมื่อจีนเสนอทำสัญญามิตรภาพกับญี่ปุ่น โดยให้คงคำว่าสหภาพโซเวียตต้องการแสวงหาความเป็นใหญ่ในเอเชีย สหภาพโซเวียตก็ได้เตือนญี่ปุ่นว่า ถ้าญี่ปุ่นทำสัญญากับจีนโดยมีถ้อยคำเช่นนี้ เท่ากับตีความได้ว่าญี่ปุ่นไม่เป็นมิตรกับสหภาพโซเวียต และจะส่งผลกระทบต่อความสัมพันธ์ระหว่างสหภาพโซเวียตกับญี่ปุ่นด้วย และผลที่ตามมาคือ สหภาพโซเวียตจับกุมชาวประมงญี่ปุ่นในน่านน้ำระหว่างสหภาพโซเวียตกับญี่ปุ่น เพิ่มขึ้นอย่างจริงจัง ดังนั้นในทัศนะของผู้นำญี่ปุ่น สหภาพโซเวียตมีการเคลื่อนไหวในเอเชียที่น่าปัญหา มาสู่ญี่ปุ่นมากที่สุด ส่วนจีนมีการเคลื่อนไหวเฉพาะเป็นครั้งคราวในทางการทูตเพื่อตอบโต้ปฏิบัติการที่ญี่ปุ่นมีต่อเกาหลีใต้และไต้หวันเท่านั้น

2. ความมั่นคงของญี่ปุ่นกับปัญหาน่านน้ำ เมื่อญี่ปุ่นประกาศขยายน่านน้ำจาก 3 ไมล์ เป็น 13 ไมล์ตามกฎหมายที่ว่าด้วยการค้าขายและการเดินเรือทะเล ก็ได้รับการต้อนรับจากชาวประมงญี่ปุ่นอย่างดีใจ เพราะจะได้ไม่ต้องกลัวเรือทาบลาของโซเวียต เพราะในระหว่างปี พ.ศ. 2489 - 2513 สหภาพโซเวียตจับเรือทาบลาของญี่ปุ่นรวมทั้งหมด 11,316 ลำ⁸ แต่การประกาศขยายน่านน้ำนี้มีใช้ญี่ปุ่นกระทำด้านเดียว สหภาพโซเวียตก็กระทำด้วย ผลคือเกิดปัญหาการตีความเขตเศรษฐกิจบนพื้นทะเลที่ประกาศขยายออกไป เพราะสหภาพโซเวียตยึดครองเกาะ 4 แห่งทางตอนเหนือของฮอกไกโดอยู่ เมื่อต้องขยายน่านน้ำออกไปก็ถือตั้งแต่แนว 4 เกาะนี้ออกไป ยังผลให้กระเทียมต่อเขตจับปลาของญี่ปุ่น และญี่ปุ่นไม่ยอมรับสภาพการยึดครอง 4 เกาะของสหภาพโซเวียตด้วย นอกจากนั้นญี่ปุ่นยังประกาศขยายน่านน้ำออกไป 12 ไมล์เป็นบางแห่ง บางแห่งก็ยังคงไว้เหมือนเดิม เช่น ไม่ได้รวมไปถึงช่องแคบชิการุโซยา และชิซิม่า (Tsugaru, Soya, and Tsushima Straits) โดยบริเวณนี้ยังคงหลักการ 3 ไมล์อยู่เพื่อว่าเรือรบของสหรัฐอเมริกาจะได้ใช้เป็นเส้นทางลำเลียงทหารและยุทธโศปกรณ์เพื่อมาช่วยญี่ปุ่นในยามเกิดสงคราม ซึ่งทำให้สหภาพโซเวียตไม่ค่อยพอใจ ดังนั้นญี่ปุ่นและสหภาพโซเวียตยังคงมีปัญหาเรื่องอำนาจอธิปไตยเหนือ 4 เกาะทางตอนเหนือของ

⁸ Martin E. Weinstein, "Japan and the Continental Giants," Current History 60(April 1971), p. 198.

ญี่ปุ่น เขตอำนาจน้ำและฐานทัพเรือค้ำน้ำแห่งใหม่ของโซเวียตที่นาคอดคา (Nakhodka)⁹ และ
 ทรายโคที่ญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกายังมีระบบความมั่นคงร่วมกัน สหภาพโซเวียตไม่อาจจะคืน
 4 เกาะนี้ให้แก่ญี่ปุ่น หรือบางทีญี่ปุ่นอาจจะต้องทำโปรแกรมโซเวียตแลกเปลี่ยนกับอียิปต์
 เหนือ 4 เกาะนี้ก็ได้อีก¹⁰

3. ความมั่นคงระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา การที่ญี่ปุ่นมีระบบความมั่นคง
 ร่วมกับสหรัฐอเมริกานั้นต่างได้รับผลประโยชน์จากการค้าขายและการลงทุนระหว่างประเทศ
 ระบบความมั่นคงร่วมกันนี้หมายถึงการรักษาเสถียรภาพของเอเชียตะวันออกเฉียง และแปซิฟิก
 ตะวันตก และมีจุดยุทธศาสตร์ที่สำคัญอยู่ 3 แห่ง คือ เกาหลีใต้ ฐานทัพซุบิก (Subic) ใน
 ฟิลิปปินส์และฐานทัพโอกินาวาในญี่ปุ่น ฐานทัพทั้ง 3 แห่งนี้มีกำลังรบที่เตรียมพร้อมในการ
 เผชิญสงครามในแถบนี้โดยเฉพาะ และในการรักษาระบบความมั่นคงร่วมกันนี้ ญี่ปุ่นเสียเปรียบ
 ในด้านที่ไม่สามารถเพิ่มกำลังทหารอย่างจริงจัง เพราะคิดที่รัฐธรรมนูญไม่อนุญาตให้ทำ
 ได้ง่าย ๆ แต่ญี่ปุ่นได้ลงทุนในเกาหลีใต้มากเกินกว่าที่จะยอมให้ถูกเกาหลีเหนือยึดไปได้ ญี่ปุ่น
 จึงมีความต้องการให้คงกำลังทหารของสหรัฐอเมริกาไว้ที่เกาหลีใต้ประมาณ 30,000 คน
 และหวังว่าการถอนทหารเหล่านี้กลับจะต้องรองจนกว่าจะแน่ใจว่าเกาหลีเหนือจะไม่รุกราน
 เกาหลีใต้และสหภาพโซเวียตเลิกกดดันเสถียรภาพในเขตแปซิฟิก¹¹

4. ความมั่นคงของญี่ปุ่นกับความสัมพันธ์กับจีน การเปลี่ยนแปลงสถานการณ์
 ระหว่างประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียง โดยเฉพาะการเคลื่อนไหวของจีนนั้นไม่มีอาการล่าช้า
 ว่าจะเป็นการคุกคามต่อญี่ปุ่น และญี่ปุ่นก็ไม่คิดว่าจีนเป็นชาติที่จะมาคุกคามญี่ปุ่นได้ แม้ว่าในช่วง
 ที่จีนสามารถทดลองระเบิดปรมาณูได้สำเร็จ และมีการปฏิบัติทางวัฒนธรรมก็ตาม ส่วนในด้าน
 ของจีนนั้น ไม่กลัวว่าญี่ปุ่นจะอยู่ได้ร่มปรมาณูของสหรัฐอเมริกา เพราะจีนมีความสามารถ
 ทางอาวุธนิวเคลียร์เหมือนกัน แม้ว่าจะค่อยพัฒนามากว่าก็ตาม

⁹Hideo Sekino, "Okean Maneuvers and the Soviet Navy," Gunji Kenkyu, (August, 1970).

¹⁰William Overholt, "Japan's Emerging World Role," Orbis 19(Summer 1975), pp. 413 - 14.

¹¹Kyodo, January 31, 1977.

อย่างไรก็ดี การพิจารณาการได้รับประโยชน์ทางความมั่นคงในกรณีญี่ปุ่นสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีนในปี พ.ศ. 2515 ไม่อาจจะพิจารณาได้จากการต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้าของสหภาพโซเวียต จากแถลงการณ์ร่วมระหว่างจีน-ญี่ปุ่นครั้งแรก แต่ถ้าไปดูแถลงการณ์เซี่ยงไฮ้ระหว่างสหรัฐอเมริกา-จีน เมื่อปี พ.ศ. 2514 จะเห็นได้ชัดว่ามีการระบุการต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้าของโซเวียตด้วย แม้ว่าจะไม่ปรากฏในแถลงการณ์ร่วมระหว่างทานาคะ-โจว เอินโหล แต่นายทานาคะซึ่งเป็นนายกรัฐมนตรีอยู่ในขณะนั้นได้เคยให้ทัศนะว่าเป็นประโยชน์ที่ได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่นจากประเทศในเอเชียอาคเนย์ ดังนั้น ญี่ปุ่นจึงพิจารณาถึงจุดนี้เหมือนกันในการมีความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน¹²

ยังมีข้อพิสูจน์อีกเรื่องหนึ่งที่จะสามารถยืนยันทัศนะการต่อต้านสหภาพโซเวียตโดยอ้อมหรือโดยใช่จีนเป็นตัวต่อก็คือ ในระหว่างการเตรียมการเจรจาเพื่อจะทำสัญญาสันติภาพและมิตรภาพระหว่างจีนกับญี่ปุ่นในปี พ.ศ. 2517 จีนไม่เพียงแต่ไม่ต่อต้านญี่ปุ่นที่ยังคงค้าขายกับไต้หวันเท่านั้น จีนยังไม่อ้างถึงสิทธิเหนือเกาะเซนคาคุ (Senkaku Island) อีกด้วย เพื่อแสดงให้ญี่ปุ่นเห็นว่าจีนไม่ชอบการอ้างสิทธิ์อย่างผิดกฎหมายอย่างโซเวียตที่กระทำต่อญี่ปุ่น¹³ ดังนั้น เมื่อมีการทำสัญญามิตรภาพระหว่างกัน ญี่ปุ่นจึงยอมให้มีการเขียนถึงการต่อต้านลัทธิการครองความเป็นเจ้า

จากการพิจารณาความมั่นคงของญี่ปุ่น เมื่อต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในเอเชียตะวันออก ญี่ปุ่นยังคงนโยบายต่างประเทศทางทหารเมืองที่จะยังมีความสัมพันธ์อันดีกับสหรัฐอเมริกาต่อไป ในขณะที่เดียวกันไม่พยายามจะมีเรื่องกระทบกระทั่งกับสหภาพโซเวียตโดยไม่จำเป็น และได้ปรับนโยบายต่างประเทศด้านจีนใหม่ โดยพยายามจะสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน เหตุผลก็คือ เมื่อญี่ปุ่นมีระบบความมั่นคงร่วมกับสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกาได้เปิดความสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ญี่ปุ่นไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ที่จะไม่ทำบ้างและอีกประการหนึ่ง

¹²Joachim Gla ubitz, "Anti-Hegemony Formulas in Chinese Foreign Policy," Asian Survey 16(March 1976), pp. 206 - 07.

¹³Yung H. Park, "The 'Anti-Hegemony' Controversy in Sino-Japanese Relations," Pacific Affairs 49(Fall 1976), pp. 476 - 90.

ญี่ปุ่นยังได้รับประโยชน์ทางความมั่นคงแห่งชาติ เมื่อมีจีน เป็นพันธมิตรและทั้งยังได้ต่อต้านลัทธิครองความเป็นเจ้าของสหภาพโซเวียตในเอเชีย เพื่อเป็นการตอบโต้ทางการทูตที่สหภาพโซเวียตมีท่าทีคุกคามญี่ปุ่นมาตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2

การค้าต่างประเทศของญี่ปุ่นกับนโยบายต่างประเทศของจีน

ญี่ปุ่นเป็นประเทศที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติสูงที่สุดในเอเชียมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2515 คำว่าสูงที่สุดนี้ยังหมายถึงสูงกว่าผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติของประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้รวมกันทั้งหมด การมีผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติสูงเช่นนี้ มีนักวิชาการหลายท่าน (โดยเฉพาะชาวญี่ปุ่น) มีความเห็นไม่ได้หมายความว่าญี่ปุ่นต้องการมีบทบาททางการเมืองระหว่างประเทศเพิ่มขึ้น¹⁴ เพราะญี่ปุ่นไม่มีจุดประสงค์อย่างนั้น ญี่ปุ่นมีนโยบายต่างประเทศอย่างแน่วแน่ในการแยกการเมืองออกจากการเศรษฐกิจระหว่างประเทศและได้เพิ่มบทบาทในการช่วยเหลือต่างประเทศ โดยอ้างว่าเพื่อสันติภาพและการกินดีอยู่ดีของประเทศทั่วโลก แต่เป็นที่สงสัยว่าญี่ปุ่นมีความจริงจังต่อเรื่องนี้เพียงใด

เป็นที่น่าสังเกตว่าญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ต้องมีความจำเป็นในเรื่องการสิ่งแวดล้อมมาทางเรือเดินทะเล ทำให้ใคร ๆ อัดคิดไม่ได้ว่า ญี่ปุ่นจำเป็นต้องสร้างเสริมกองทัพเรือและอากาศเพื่อรักษาเส้นทางการค้าในท้องทะเล แต่มีการอ้างว่าญี่ปุ่นไม่จำเป็นต้องสร้างกองทัพให้ยิ่งใหญ่เพราะขัดต่อรัฐธรรมนูญของตัวเอง ญี่ปุ่นมีวิธีการที่ดีกว่านี้ด้วยการกระทำดังนี้

1. พยายามทำให้ประเทศต่าง ๆ เข้าใจจุดประสงค์ของญี่ปุ่นอย่างแจ่มชัด
2. ใช้วิธีการทูตในการเจรจา
3. ใช้การต่อรองทางเศรษฐกิจ
4. ทำข้อตกลงระหว่างประเทศกับประเทศต่าง ๆ
5. ใช้กฎหมายระหว่างประเทศให้เป็นประโยชน์ที่สุด
6. หึงพากำลังนาวิของประเทมหาอำนาจ (สหรัฐอเมริก)

¹⁴ Faira, "Japan and the 'Smaller States' of Asia," p. 197.

อย่างไรก็ดี ในสภาพเศรษฐกิจระหว่างประเทศก่อนปี พ.ศ. 2513 ญี่ปุ่นยังใช้วิธีการ
ทั้ง 6 ที่กล่าวมา เพราะญี่ปุ่นมีนโยบายต่างประเทศทางเศรษฐกิจในลักษณะเน้นการพัฒนา
เศรษฐกิจภายในประเทศ คือ ด้านการค้าและการลงทุนภายใน ซึ่งเกี่ยวข้องกับควบคุม
วัตถุดิบและตลาดต่างประเทศ โดยอาศัยเป็นพันธมิตรกับสหรัฐอเมริกา¹⁵ ญี่ปุ่นจึงไม่มีความ
จำเป็นต้องคำนึงถึงการถ่วงดุลย์ทางทหารมากนัก และญี่ปุ่นสามารถใช้วิธีการเจรจาแลกเปลี่ยน
ทางเศรษฐกิจและสังคมเป็นเป้าหมายสำคัญของนโยบายต่างประเทศ โดยได้รับ ความสำเร็จ
ทางเศรษฐกิจอย่างมากตั้งแต่ปี พ.ศ. 2503 เมื่อญี่ปุ่นเกินดุลย์การค้ากับต่างประเทศเป็น
จำนวนมากนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2507 ดังปรากฏในตารางที่ 17

ตารางที่ 17 ดุลย์การค้าของญี่ปุ่นระหว่างปี พ.ศ. 2507 - 2514

ดุลย์การค้า	2507	2508	2509	2510	2511	2512	2513	2514
การส่งออก	6.7	8.3	9.6	10.2	12.8	15.7	19.0	23.0
การนำเข้า	6.3	6.4	7.4	9.1	10.2	12.0	15.0	15.6
ดุลย์การค้า	0.4	1.9	2.3	1.2	2.5	3.7	4.0	7.4

ที่มา: Gary R. Saxonhouse, "A Review of Recent: U.S. - Japan Economic
Relations," Asian Survey 125(September 1972), p. 739.

¹⁵ Koji Taira, "Japan's Economic Relations with Asia," Current
History 60(April 1971), p. 201

สถานการณ์ทั้งหมดที่วันนี้ได้ค่อย ๆ เปลี่ยนแปลงไปจนถึงปี พ.ศ. 2513 เมื่อญี่ปุ่นได้ใช้นโยบายต่างประเทศทางเศรษฐกิจแบบกระตุ่นการส่งออกอย่างมาก พร้อมทั้งใช้มาตรการจำกัดสินค้าของต่างชาติที่จะส่งเข้ามาภายในประเทศกับการสนับสนุนการลงทุนในต่างประเทศมาได้ 10 ปี ประเทศที่ขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่นมานานเริ่มไม่พอใจญี่ปุ่น จนถึงขั้นมีการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นในเอเชีย สหรัฐอเมริกาและยุโรป ทำให้ญี่ปุ่นต้องยอมผ่อนปรนมาตรการบางอย่าง เป็นต้นว่าให้มีการค้าต่างประเทศโดยเสรียิ่งขึ้น คือ ลดมาตรการจำกัดสินค้าต่างประเทศลงมา พร้อมทั้งให้เงินกู้และความช่วยเหลือแก่ต่างประเทศมากขึ้น อย่างไรก็ตาม ญี่ปุ่นอยู่ในฐานะที่ไม่อาจจะมีการค้าแบบสมดุลกับต่างประเทศได้ ด้วยสาเหตุ 3 ประการคือ ประการแรกญี่ปุ่นต้องสั่งซื้อวัตถุดิบเกือบทั้งหมดจากต่างประเทศ ฉะนั้นญี่ปุ่นจึงต้องหามาตรการบางอย่างที่ทำให้ประเทศที่มีวัตถุดิบต้องขายวัตถุดิบของตนให้กับญี่ปุ่นอย่างต่อเนื่อง ประการที่สองญี่ปุ่นต้องทำการค้าแข่งขันกับสหรัฐอเมริกาและประเทศในยุโรปตะวันตก จึงจำเป็นต้องหาตลาดต่างประเทศกระจายไปทั่วโลก เพื่อก่อให้เกิดภาวะการพึ่งพาการค้าต่างประเทศของญี่ปุ่นและประการที่สาม ญี่ปุ่นต้องพยายามหลีกเลี่ยงการต้องพึ่งพาดตลาดสหรัฐอเมริกาหรือการต้องพึ่งพาดตลาดใดตลาดหนึ่งในต่างประเทศโดยเฉพาะ เหตุผลสำคัญ 2 ประการแรก ญี่ปุ่นสามารถบรรลุได้แล้วในปี พ.ศ. 2515 แต่เหตุผลประการที่ 3 ญี่ปุ่นจำต้องหาทางแก้ไข และทางที่เป็นไปได้มากที่สุดในขณะนั้นก็คือการขยายตลาดสินค้าไปสู่ประเทศจีน เพราะตลาดจีนเป็นตลาดที่ใหญ่พอ ๆ กับตลาดสหรัฐอเมริกา และถ้าญี่ปุ่นสามารถแบ่งภาระพึ่งพาดตลาดสหรัฐอเมริกากลางไปได้ร้อยละ 15 ญี่ปุ่นจะอยู่ในฐานะที่ต่อรองกับสหรัฐอเมริกาได้มากขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ เพื่อให้ภาพการค้าต่างประเทศระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศต่าง ๆ ชัดขึ้น จะขออธิบายการค้าต่างประเทศระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศต่าง ๆ เพื่อสรุปทางเลือกสุดท้ายของญี่ปุ่น

1. การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับสหรัฐอเมริกา สหรัฐอเมริกาได้ชื่อว่าเป็นประเทศมหาอำนาจมานาน แต่การพิจารณาความเป็นมหาอำนาจของสหรัฐอเมริกามีวิเคราะห์เพียงด้วยแสนยานุภาพทางการรบ ซึ่งเรื่องนี้มิใช่เป็นเรื่องที่ไม่สำคัญหรือการพิจารณาแบบนี้ไม่ถูกต้อง แต่ควรทำให้ถูกต้องยิ่งขึ้น โดยการตั้งคำถามว่า มีปัจจัยอะไรบ้างที่คำนวณแสนยานุภาพทางการรบของสหรัฐอเมริกา ปัจจัยที่นับว่าสำคัญมากคือ การค้าต่างประเทศในลักษณะที่สหรัฐอเมริกา เกินดุลการค้าทั่วโลก การเกินดุลการค้านี้จะก่อให้เกิดสภาพต่อเนื่องออกไป คือการให้เงินกู้และการลงทุนในต่างประเทศ ซึ่งจะได้รับผลกำไรกลับมามาหาศาล ด้วยเหตุผลนี้สหรัฐอเมริกาจึงสามารถทำให้กองทัพของตนเอง

เข้มแข็งด้วยเงินเกินดุลการค้า และสามารถนำเงินนี้ไปใช้สร้างความเชื่อถือทางเศรษฐกิจ คือเงินสกุลดอลลาร์มีค่าแข็งมาก และด้วยการมีอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจสหรัฐอเมริกา ได้ใช้เป็นฐานในการสร้างความเชื่อถือทางการทูตขึ้นมา ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำเนินความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

หลังจากสหรัฐอเมริกาทำสงครามเกาหลีและต่อสู้ด้วยสงครามเวียดนามและต้องใช้จ่ายไปอย่างมาก สหรัฐอเมริกาเริ่มเกิดปัญหาทางเศรษฐกิจภายในประเทศซึ่งมีผลทำให้เกิดวิกฤตการณ์การเงินระหว่างประเทศในเดือนสิงหาคม - ตุลาคม 2514 และอีกส่วนหนึ่งเกิดจากดุลย์ชำระและอัตราแลกเปลี่ยนเงินตราที่ผันเปลี่ยนไป¹⁶ คือสหรัฐอเมริกาเริ่มขาดดุลย์การค้ากับญี่ปุ่น และไม่สามารถรักษาค่าเงินดอลลาร์ไว้ได้อีกต่อไป จนมีการประกาศลดค่าของเงินดอลลาร์ ซึ่งเป็นมาตรการหนึ่งในนโยบายเศรษฐกิจใหม่ของสหรัฐอเมริกา(The United States' New Economic Policy)

เมื่อญี่ปุ่นมีการเพิ่มทุนผลิตภัณฑ์มวลรวมประชาชาติอย่างรวดเร็วและได้ไปกระทบโครงสร้างของการค้าต่างประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการรักษาโครงสร้างทางอำนาจของโลก โดยเฉพาะมีผลต่อการลดทอนอำนาจทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศของสหรัฐอเมริกาลงไปมาก ในปี พ.ศ. 2515¹⁷ เมื่อสหรัฐอเมริกาคะหนักว่าญี่ปุ่นเป็นคู่แข่งขั้นที่สำคัญของตนในการค้าระหว่างประเทศ จนอาจจะทำให้สหรัฐอเมริกาไม่สามารถดำรงตำแหน่งมหาอำนาจอันดับ 1 ของโลกได้ในอนาคต มิตรภาพและพันธมิตรอาจจะเปลี่ยนแปลงไปได้ และได้มีการเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เมื่อสหรัฐอเมริกาเริ่มต่อต้านญี่ปุ่นทั้งในระดับประชาชนและรัฐบาล ในระดับประชาชนนั้น มีการกระพือข่าวให้ร้ายญี่ปุ่นต่าง ๆ นานา¹⁸ ในระดับรัฐบาลอเมริกันนั้น มีการสร้างภาพพจน์ให้จีนเห็นว่าญี่ปุ่นเป็นเพียงคู่ค้าของสหรัฐอเมริกาเท่านั้น ซึ่งเป็นแผนที่ประธานาธิบดีนิกสันใช้เมื่อเดินทางไปเยือนจีนครั้งแรก

¹⁶ B. J. Cohen, Balance of Payments Policy (Baltimore, Md.: Penguin Books, 1969), p. 125.

¹⁷ Gary R. Saxonhouse, "A Review of Recent: U.S. - Japan Economic Relations," Asian Survey 12(September 1972), pp. 726 - 51.

¹⁸ New York Times, July 28, 1971.

ในอดีตที่ผ่านมา เป็นที่ตระหนักกันว่าประเทศในยุโรปตะวันตกพยายามจำกัดการขายเทคโนโลยีสมัยใหม่ให้แก่ญี่ปุ่น เพื่อพยายามทำให้ญี่ปุ่นล้าหลังอยู่เสมอ¹⁹ แต่เมื่อชาวญี่ปุ่นได้ใช้ความขยันขันแข็ง ทำงานหนัก แข่งขันกันร่วมมือกันทำงานและพยายามทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ²⁰ จนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจของตนให้ก้าวหน้ามาเป็นอันดับ 1 ในโลก²¹ แต่จะต้องมาพบกับการค้าต่อสู่ทางการค้ากับสหรัฐอเมริกา²² ทั้งที่ญี่ปุ่นคิดเพียงแต่ว่าตนต้องการแข่งขันกับสหรัฐอเมริกาเท่านั้น และไม่ต้องการค้าต่อสู่ทางการค้าระหว่างประเทศกับสหรัฐอเมริกา เพราะจะทำให้มีมิตรภาพเสื่อมทรามลงไปได้ ความจริงแล้วสหรัฐอเมริกามีใช้ค้าขายระหว่างประเทศฝ่ายแพ้แก่ญี่ปุ่น แต่เป็นด้วยในระยะหลัง ๆ ญี่ปุ่นสามารถพัฒนาเทคโนโลยีบางอย่างก้าวหน้ากว่าสหรัฐอเมริกา²³ ซึ่งมีผลกระทบต่อการผลิตสินค้าใหม่และต่อวงการค้าระหว่างประเทศ แต่เมื่อพิจารณาตามโครงสร้างของการค้าระหว่างประเทศ สหรัฐอเมริกาได้เปรียบญี่ปุ่นอยู่มาก ดังนั้นไม่ว่าสหรัฐอเมริกาจะใช้มาตรการอย่างไรในปี พ.ศ. 2515 ญี่ปุ่นมักจะยอมตาม แต่การบีบบังคับทางเศรษฐกิจเช่นนี้ไม่น่าจะดำรงอยู่ได้นาน ในเมื่อญี่ปุ่นก็พยายามหาทางแก้ไขโดยการเพิ่มการค้ากับประเทศทั่วโลก โดยเฉพาะจีน

2. การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศเล็ก ๆ ในเอเชีย กลุ่มประเทศเล็ก ๆ ในเอเชียเป็นกลุ่มเป้าหมายทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นเช่นเดียวกับตลาดของสหรัฐอเมริกา คือ มีการประมาณว่าร้อยละ 30 ของการส่งออกทั้งหมดของญี่ปุ่นส่งมาที่เอเชีย แต่ญี่ปุ่นไม่ได้อยู่ในฐานะเป็นรอง

¹⁹ Patrick O'Brian, The Japanese Challenge, tr. by Robert Guillain (New York: J.B. Lippincott Co., 1970), p. 302.

²⁰ New York Times, December 5, 1971.

²¹ Edwin O. Reischaver, Japan Is One of the Biggest Countries in the World (Washington, D.C.: U.S. - Japan Trade Council, 1966).

²² M. Bronfenbrenner, "A Japanese - American Trade War?," Quarterly Review of Economics and Business 11(Autumn 1971), and Z. Brzezinski, "Japan Global Engagement," Foreign Affairs 50(January 1972).

²³ Lawrence B. Krause, "Why Exports are Becoming Irrelevant," Foreign Policy 3(Summer 1971), pp. 62 - 70.

อย่างกรณีที่เป็นกับสหรัฐอเมริกา เพราะเอเชียเป็นกลุ่มประเทศ เมื่อแยกเป็นประเทศเดี่ยว ๆ แล้ว ญี่ปุ่นอยู่ในฐานะได้เปรียบทางโครงสร้างของการค้าต่างประเทศมาก

เมื่อญี่ปุ่นมีความได้เปรียบต่อโครงสร้างของการค้าต่างประเทศกับประเทศเล็ก ๆ ในเอเชีย นั้นหมายความว่าประเทศเล็ก ๆ เหล่านี้ต้องพึ่งพาญี่ปุ่นมากกว่าญี่ปุ่นจะพึ่งพาประเทศเหล่านี้ แต่เมื่อเกิดเหตุการณ์ที่สหรัฐอเมริกาเป็นประเทศที่ได้เปรียบญี่ปุ่นเมื่อขาดดุลย์การค้ากับญี่ปุ่นก็ได้ใช้มาตรการต่าง ๆ บีบบังคับญี่ปุ่น ทำให้ประเทศเล็ก ๆ ในเอเชียตระหนักว่า ญี่ปุ่นอาจจะเป็นเช่นนั้นได้ในอนาคต ถ้าต้องตกอยู่ในฐานะเดียวกับสหรัฐอเมริกาในเวลานั้น และอาจจะเป็นความโชคคดียของญี่ปุ่นที่ไม่มีปัญหาคนว่างงานและการขาดดุลย์ทางการค้าอย่างกับสหรัฐอเมริกา เมื่อญี่ปุ่นไม่มีปัญหาทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ญี่ปุ่นจึงไม่ได้อยู่ในแนวโน้มที่จะเป็นอย่างกับสหรัฐอเมริกา แต่ความหวาดระแวงยังไม่หมดไปจากความคิดของผู้นำในประเทศเหล่านี้ ทรายโคที่อำนาจแห่งชาติมีพื้นฐานอยู่บนความได้เปรียบทางโครงสร้างของการค้าระหว่างประเทศ ญี่ปุ่นจึงยังอยู่ในวิสัยที่สามารถ เป็นมหาอำนาจทางทหารได้ในอนาคต²⁴

ญี่ปุ่นทราบดีว่า ถ้าไม่สามารถแก้ไขปัญหาเกินดุลย์การค้ากับประเทศเล็ก ๆ ในเอเชียได้ อาจจะนำไปสู่ปัญหาทางการเมืองระหว่างประเทศขึ้นมาได้²⁵ เป็นต้นว่าการผนึกกำลังของอาเซียนเป็นตัวอย่างที่แสดงถึงการรวมพลังเพื่อต่อรองกับญี่ปุ่นแต่อาเซียนมีจุดอ่อนที่ประเทศสมาชิกต่างต้องการพัฒนาอุตสาหกรรมภายในประเทศของตน ซึ่งต้องใช้เงินทุนที่มีดอกเบี้ยค่าและต้องขาดตลาดการค้า การแย่งชิงตลาดการค้าในญี่ปุ่นและความช่วยเหลือจากญี่ปุ่นจึงทำให้อาเซียนอ่อนแอลงไปอย่างไม่มีความเป็นปึกแผ่น และญี่ปุ่นก็ฉลาดพอที่จะไม่ใช้วิธีการติดต่อแบบประเทศต่อประเทศ แต่หันไปใช้วิธีการติดต่อกันหลาย ๆ ฝ่ายในรูปของสมาคมระหว่างประเทศ เพราะสะดวกในการจัดสรรเงินช่วยเหลือต่างประเทศของตน

²⁴ Herman Kahn, The Emerging Japanese Superstate (Englewood Cliffs, N.J.: Prentice-Hall, 1970).

²⁵ Kiyoshi Kojima, Japan and A New World Economic Order (Boulder, Colorado: Westview Press, 1977), pp. 21 - 2.

วิธีการที่ญี่ปุ่นใช้แก้ปัญหาการเกินดุลการค้าของตน²⁶ เป็นต้นว่าการจัดประชุมระดับรัฐมนตรีว่าด้วยการพัฒนาเศรษฐกิจในเอเชียอาคเนย์เมื่อเดือนเมษายน 2509 หรือการจัดตั้งธนาคารพัฒนาเอเชียหรือการให้ความช่วยเหลือแก่ 9 ใน 15 องค์กรระหว่างประเทศที่ทำงานอยู่ในเอเชีย²⁷ ไม่มีหลักประกันว่าจะแก้ปัญหาได้อย่างจริงจัง ญี่ปุ่นจึงยังคงต้องเสี่ยงภัยทางการค้าระหว่างประเทศกับกลุ่มประเทศเล็ก ๆ นี้ต่อไป ความไม่แน่นอนของตลาดในแถบนี้ทำให้ญี่ปุ่นต้องขยายตลาดใหม่อย่างไม่หยุดยั้ง

3. การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับกลุ่มตลาดร่วมยุโรปและออสเตรเลีย ญี่ปุ่นไม่เพียงแต่เกินดุลการค้ากับสหรัฐอเมริกาเท่านั้น แต่ยังเกินดุลการค้ากับประเทศในกลุ่มตลาดร่วมยุโรปอีกด้วย เพราะตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 ญี่ปุ่นได้เพิ่มการส่งออกเป็น 2 เท่าและโครงสร้างของสินค้าเข้าถึงร้อยละ 72 เป็นจำพวกวัตถุดิบทั้งทางอุตสาหกรรมและเกษตรกรรม และมีแนวโน้มว่าจะมีสภาพเกินดุลการค้าในระยะยาวอีกด้วย²⁸ ประเทศในกลุ่มตลาดร่วมยุโรปจึงเริ่มเจรจากับญี่ปุ่นเหมือนอย่างสหรัฐอเมริกา คือต้องการหยุดยั้งสินค้าญี่ปุ่นที่ท่วมเข้ามาในตลาดร่วมยุโรป โดยลดราคาให้ต่ำกว่าสินค้าท้องถิ่นถึงร้อยละ 20 - 30 ซึ่งทำให้ยอดจำหน่ายสินค้าญี่ปุ่นสูงขึ้นอย่างสม่ำเสมอ กลุ่มตลาดร่วมยุโรปจึงสร้างเครื่องกีดกันต่าง ๆ เพื่อป้องกันสินค้าภายในประเทศของตนในขณะเดียวกันก็ได้เจรจากับญี่ปุ่น เพื่อให้เปิดโอกาสให้สินค้าทางการเกษตรและหัตถกรรมต่าง ๆ ของตน รวมทั้งสินค้าทางอุตสาหกรรมอื่น ๆ เข้าไปขายในตลาดญี่ปุ่นบ้าง หรือไม่ก็ให้มีการ

²⁶ Tadahi Kawata, "The Asian Situation and Japan's Economic Relation With the Developing Asian Countries," Developing Economics (June 1972), as cited in Ralph Clough, East Asia and U.S. Security (Washington: The Brookings Institution, 1975), p. 63.

²⁷ Wakaizumi, op. cit., 205. องค์กรที่ปฏิบัติงานในภูมิภาคเอเชียส่วนใหญ่มีความร่วมมือทางการเมืองและการทหารด้วย และนั่นความร่วมมือทางเศรษฐกิจแบบจำกัดทำให้ญี่ปุ่นมีความลำบากใจมาก เป็นต้นว่า เมื่อญี่ปุ่นเข้าร่วม ASPAC (Asian and Pacific Council) ได้ยื่นเงื่อนไขว่าองค์กรนี้จะไม่กลายเป็นองค์การทางทหารที่ต่อต้านประเทศคอมมิวนิสต์ในเอเชีย ซึ่งหมายถึงจีนโดยเฉพาะ

²⁸ Kojima, op.cit., pp. 9 - 47.

ลงทุนร่วมกัน เพื่อการสร้างงานภายในประเทศ

แม้ว่าร้อยละ 6 ของการส่งออกทั้งหมดของญี่ปุ่นจะส่งไปกลุ่มตลาดร่วมยุโรป แต่การเกินดุลการค้าระยะยาวได้สร้างความได้เปรียบในเชิงเศรษฐกิจให้กับญี่ปุ่นมาก จึงถูกต่อต้านในที่สุด เช่นเดียวกับในทวีปออสเตรเลีย ทั้งออสเตรเลียและนิวซีแลนด์เสียเปรียบในเชิงการค้าต่างประเทศกับญี่ปุ่นมาก ดังจะเห็นได้ว่าร้อยละ 34.6 ของการส่งออกทั้งหมดของออสเตรเลียส่งไปญี่ปุ่นและร้อยละ 15.5 ของการนำเข้าทั้งหมดของออสเตรเลียส่งมาจากญี่ปุ่น ในขณะที่ร้อยละ 3 ของการส่งออกทั้งหมดของญี่ปุ่นส่งมาออสเตรเลียและร้อยละ 8.9 ของการนำเข้าทั้งหมดของญี่ปุ่นส่งมาจากออสเตรเลียหรือ ร้อยละ 11.8 ของการส่งออกทั้งหมดของนิวซีแลนด์ส่งไปญี่ปุ่นและร้อยละ 9.5 ของการนำเข้าทั้งหมดของนิวซีแลนด์ส่งมาจากญี่ปุ่น ในขณะที่ร้อยละ 0.5 ของการส่งออกทั้งหมดของญี่ปุ่นส่งมานิวซีแลนด์และร้อยละ 0.8 ของการนำเข้าทั้งหมดของญี่ปุ่นส่งมาจากนิวซีแลนด์²⁹ การได้เปรียบในเชิงการค้าต่างประเทศเช่นนี้จะคงอยู่ไม่ได้นาน เพราะทุกประเทศต่างพยายามทำการค้าต่างประเทศแบบได้ดุลการค้า หรือจะให้ขาดดุลการค้าได้แค่เพียงเล็กน้อย ญี่ปุ่นจึงอาจพบว่าในอนาคตอันใกล้จะมีการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นทั้งในกลุ่มตลาดร่วมยุโรป และอาจลุกลามมาถึงทวีปออสเตรเลีย

4. การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับกลุ่มประเทศตะวันออกกลาง ประเทศในตะวันออกกลางเป็นประเทศที่มีความสำคัญด้านน้ำมันดิบอย่างมาก เมื่อญี่ปุ่นเป็นประเทศที่ไม่มีวัตถุดิบทางด้านนี้ ญี่ปุ่นจึงต้องพึ่งพาลังงานจากประเทศในตะวันออกกลางอย่างมาก นโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นจึงค่อนข้างจะให้ความสำคัญทางการทูตและทางเศรษฐกิจแก่กลุ่มประเทศนี้อย่างมาก ในแต่ละปีญี่ปุ่นส่งสินค้าไปขายกลุ่มประเทศตะวันออกกลางถึง 2,000 ล้านดอลลาร์ และบริษัทขนาดยักษ์ของญี่ปุ่นยังได้ร่วมมือกับบริษัทโหนดทะเล เข้าไปลงทุนในประเทศตะวันออกกลางอย่างมาก เพื่อที่จะได้แน่ใจการส่งน้ำมันไปให้ญี่ปุ่นอย่างสม่ำเสมอ และทำตามสัญญา ซึ่งญี่ปุ่นต่างจากสหรัฐอเมริกาในเรื่องนี้ คือสหรัฐอเมริกาอาศัยน้ำมันของกลุ่มประเทศตะวันออกกลางไม่มากนัก โดยยังเป็นอิสระจากการพึ่งพาน้ำมันอาหรับ

²⁹ U.N. Commodity Trade Statistics 1971, Statistical Papers, Series D, Vol. XXI, pp. 1 - 11.

เมื่อญี่ปุ่นมีฐานะแตกต่างจากสหรัฐอเมริกาและประเทศในยุโรปตะวันตกในเรื่องนี้ นโยบายทางการค้าต่างประเทศหลักจึงแตกต่างจากทั้งของสหรัฐอเมริกาและประเทศในยุโรปตะวันตกด้วย และในฐานะที่ญี่ปุ่นบุรณะเข้าเป็นส่วนหนึ่งของระบบรัฐตะวันตก เมื่อมีวิกฤติการณ์ทางพลังงานเกิดขึ้น ญี่ปุ่นยอมเลือกอยู่ฝ่ายกลุ่มประเทศอาหรับมากกว่าอยู่ฝ่ายอิสราเอล³⁰ แต่สหรัฐอเมริกาและประเทศในยุโรปตะวันตกอยู่ฝ่ายอิสราเอล ดังนั้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2513 เป็นต้นมา สหรัฐอเมริกาดำเนินความสัมพันธ์ต่างประเทศหลายเรื่องที่ไม่บอกกล่าวแก่ญี่ปุ่น เพราะไม่ไว้วางใจ ญี่ปุ่นอย่างเต็มที่ในเรื่องนี้

ญี่ปุ่นพยายามที่จะเป็นกลางในนโยบายต่างประเทศของตน แต่การที่ต้องพึ่งพากลุ่มประเทศอาหรับ ทำให้ญี่ปุ่นไม่อยู่ในสถานการณ์ที่จะทำอย่างนั้นได้ เหมือนในกรณีที่ถูกสหรัฐอเมริกาบีบบังคับทางเศรษฐกิจมาก่อน ญี่ปุ่นจึงต้องหาแหล่งน้ำมันสำรองแหล่งใหม่ และนอกจากที่อินโดนีเซียแล้ว จีนยังนับได้ว่าเป็นแหล่งน้ำมันที่สำคัญและอยู่ใกล้ที่สุดของญี่ปุ่น โดยสามารถสนองอุปสงค์ด้านน้ำมันของญี่ปุ่นได้ถึงร้อยละ 10 ถ้ามีการค้าขายกันอย่างเต็มที่³¹

5 การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีน ถ้าพิจารณาว่าการพัฒนาเศรษฐกิจภายในของญี่ปุ่นมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาการค้าต่างประเทศ³² เราจะมีเหตุผลเพียงพอที่จะพิจารณาว่าการค้าต่างประเทศเป็นหัวข้อสำคัญในนโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่น และถ้าญี่ปุ่นมีความคิดเช่นนี้ ญี่ปุ่นจะต้องตระหนักในความสัมพันธ์ของจีนในฐานะที่เป็นตลาดต่างประเทศที่ใหญ่โตเท่า ๆ กับสหรัฐอเมริกา และเป็นแหล่งวัตถุดิบที่ยังมีวัตถุดิบสำรองไว้มาก เพราะในระหว่างปี พ.ศ. 2473 - 2482 ร้อยละ 21 ของสินค้าออกทั้งหมดของญี่ปุ่นส่งไปจีนและร้อยละ 12.4 ของสินค้าเข้าทั้งหมดของญี่ปุ่นส่งมาจากจีน³³ การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีนน่าจะพัฒนาไปได้อย่างมาก ถ้าญี่ปุ่นไม่รุกรานจีนก่อน

³⁰ The New York Times, December 1, 1973.

³¹ Robert F. Ichord, Jr., "Pacific Basin Energy Development and U.S. Foreign Policy," Orbis 20(Winter 1977), pp. 1027 - 28.

³² Leon Hollerman, Japan's Dependence on the World Economy (Princeton: Princeton University Press, 1967), p. 84.

³³ Kiyoshi Takase, Nit-Chu Boeki (Japan-China Trade) (Tokyo: Ashibeshobo, 1964), p. 187.

การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีนจึงยุติลงนับตั้งแต่ พ.ศ. 2483

ญี่ปุ่นและจีนเปิดทำการค้ากันอย่างจริงจังอีกครั้งในปี พ.ศ. 2492 โดยผู้แทนจีน 4 คน ได้เดินทางมาขอซื้ออุปกรณ์รถไฟสำหรับรถไฟในตอนเหนือของจีนกับญี่ปุ่น โดยญี่ปุ่นต้องส่งออกผ่านฮ่องกงเพื่อส่งเข้าไปให้จีนอีกต่อหนึ่ง³⁴ ซึ่งการค้าโดยผ่านคนกลางนี้ทำให้เสียค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นโดยไม่จำเป็น ความสัมพันธ์ทางการค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีนนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2492 ถึง 2514 มีลักษณะขึ้น ๆ ลง ๆ ไปตามสถานการณ์ในเอเชียอย่างมาก และสถานการณ์ทางการเมืองเหล่านี้ทุกสถานการณ์มีความเกี่ยวข้องกับสหรัฐอเมริกาโดยตรง ดังจะเห็นว่าภายหลังจากทำการค้ากับจีนได้เกือบ 2 ปี ก็เกิดสงครามเกาหลีขึ้นมาในเดือนมิถุนายน 2493 ทำให้ปริมาณการค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีนตกต่ำลงไปอย่างมาก และที่ยังมีการค้าต่อกันนั้นเป็นเพราะมีการทำข้อตกลงทางการค้าโดยเอกชนของญี่ปุ่นกับผู้แทนจีน แต่เป็นการค้าขายในสิ่งที่ไม่เกี่ยวกับการนำไปเป็นอุปทานของกองทัพจีน และเป็นยุทธศาสตร์ของสหรัฐอเมริกาในการทำสงครามเกาหลีโดยเฉพาะ ซึ่งญี่ปุ่นต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัด จนถึงปี พ.ศ. 2497 การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีนเริ่มกระเตื้องขึ้นมาบ้างเมื่อสงครามเกาหลียุติ และในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2493 - 2497 ช่วงนี้การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีนตกต่ำที่สุด คือ ช่วงปี พ.ศ. 2495 เมื่อญี่ปุ่นลงนามในสนธิสัญญาสันติภาพซานฟรานซิสโกเมื่อเดือนเมษายน 2495 ดังปรากฏในตารางที่ 18

ในช่วงที่ญี่ปุ่นทำการค้ากับจีนในระดับเอกชนอยู่นั้น ความสัมพันธ์ทางการค้าเป็นไปด้วยดีมาก เมื่อทั้งสองฝ่ายจัดงานแสดงสินค้าแลกเปลี่ยนกัน เป็นต้นว่า ในปี พ.ศ. 2498 จีนได้มาจัดแสดงสินค้าที่เมืองโอซากาของญี่ปุ่น และในปีถัดมาญี่ปุ่นได้มาจัดงานแสดงสินค้าของตนขึ้นที่นครปักกิ่งและเซี่ยงไฮ้ แต่การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีนต้องหยุดชะงักหรือชะลอตัวไปอีกครั้งหนึ่งสาเหตุเกิดจากนายกรัฐมนตริตชิได้เดินทางไปกรุงวอชิงตันเมื่อเดือนมิถุนายน 2500 และได้ให้สัมภาษณ์ว่า ญี่ปุ่นยังไม่มีความตั้งใจที่จะให้การยอมรับทางการเมืองแก่จีน และจะไม่ยอมรับจีนในองค์การสหประชาชาติด้วย³⁵ และได้ให้ความเห็นเพิ่มเติมว่านโยบายต่างประเทศของญี่ปุ่นคือ การแยกการเมืองออกจากเศรษฐกิจ

³⁴ Nippon Times (February 9, 1950).

³⁵ George P. Jan, "Japan's Trade with Communist China,"

Asian Survey 9(December 1969), p. 909.

ตารางที่ 18 การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีน (2473 - 2500)

(1,000 ดอลลาร์)

ปี	สัญญา	การสั่งเข้า	การส่งออก
2473-2483	การค้าก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2	115,632	198,644
2492	เริ่มทำการค้ากันครั้งแรก	21,756	3,144
2493	เริ่มสั่งห้ามค้าขายกับจีนในอันวาคม	39,636	19,632
2494	จำกัดการส่งออกไปจีน	21,608	5,832
2495	ข้อตกลงการค้าฉบับที่ 1 (มี.ย. 2495 - ต.ค. 2496)	14,916	599
2496	ข้อตกลงการค้าฉบับที่ 2 (ต.ค. 2496 - ธ.ค. 2497)	29,700	4,539
2497	ข้อตกลงการค้าฉบับที่ 3 (พ.ค. 2498 - มี.ค. 2500)	40,769	19,990
2498	เริ่มใช้ข้อตกลงการค้าฉบับที่ 3	80,755	28,232
2499	ข้อตกลงการค้าฉบับที่ 3	83,842	67,340
2500	ข้อตกลงการค้าฉบับที่ 3	80,357	60,477

ที่มา: Nippon-Chukyo Koryu Nenohi, 1949-1957 (Annual Record of Japan-Communist China Relation, 1949-1957) (Tokyo: Minshu Shugi Kenkyu Kai, 1958), p. 308.

การแสดงท่าทีของรัฐบาลคิชิในครั้งนี้ได้มีผลอย่างสำคัญต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ทางการค้าครั้งที่ 4 ซึ่งเป็นข้อตกลงทางการค้าที่สำคัญมาก³⁶ เพราะในวันที่ 10 พฤษภาคม 2501

³⁶Shigayoshi Takami, "Prospects for Trade with Continental China," Contemporary Japan 25(April 1968), p. 208.

รัฐบาลจีนได้สั่งยกเลิกข้อตกลงทางการค้าฉบับที่ 4 อย่างกะทันหัน³⁷ เป็นผลให้การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีนตกลงไปอย่างมากถึงปี พ.ศ. 2504 ดังปรากฏในตารางที่ 19

ตารางที่ 19 การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีน (2501 - 2508)

(ล้านดอลลาร์)

ปี	การส่งออก (f.o.b.)	การนำเข้า (c.i.f.)
2501	50.6	54.4
2502	3.2	18.9
2503	2.7	20.7
2504	16.6	30.9
2505	38.5	46.0
2506	62.4	74.6
2507	152.8	157.8
2508	245.1	224.7

ที่มา: Yearbook of International Trade Statistics (New York: The United Nations, 1965), p. 423, 1953, 1958.

การค้าระหว่างญี่ปุ่นและจีนมาเริ่มดีขึ้นอีกครั้งหนึ่งในปี พ.ศ. 2504 เมื่อญี่ปุ่นเปลี่ยนนายกรัฐมนตรีจากคิชิมา เป็นอิเคดะ และโซเวียตได้ถอนความช่วยเหลือออกจากจีน ญี่ปุ่นและจีนได้เริ่มเจรจาทางการค้าอีกครั้งหนึ่งและนำไปสู่การทำข้อตกลงทางการค้าเสรีว-ทาคาซากิ ซึ่งเป็นข้อตกลงทางการค้า 5 ปี เริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. 2506-2510 ในวงเงิน 100,800,000 ดอลลาร์³⁸ นอกจากญี่ปุ่นจะทำการค้ากับจีนผ่านทางข้อตกลงนี้แล้ว

³⁷ Kumaichi Yamamoto, "Trade Problems with People's Republic of China," Contemporary Japan 25(September 1958), p. 364.

³⁸ Japan Quarterly 10(January-March 1963), p. 3.

จีนยังทำการค้ากับญี่ปุ่นในรูปของมิตรบริษัท (friendly firms) เพื่อแสดงให้เห็นว่าจีนไม่ได้มีนโยบายแยกการค้าออกจากการเมือง แม้ว่าในปี พ.ศ. 2506 จีนจะทำการค้ากับญี่ปุ่นมากที่สุดในประเทศโลกเสรี เพราะเริ่มมีความขัดแย้งกับสหภาพโซเวียตเพิ่มขึ้น แต่จีนยังคงรักษาสถิติการนี้อยู่อีก ดังจะเห็นว่าจีนทำการค้ากับมิตรบริษัทเพิ่มขึ้นทุกปี แต่ทำการค้าขายตามข้อตกลงเดี่ยว-ทาคาซากิลดลงทุกปีเช่นกัน (โปรดดูตารางที่ 20)

ตารางที่ 20 การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีนในรูปมิตรบริษัทและรูปเดี่ยว-ทาคาซากิ

(1,000 ดอลลาร์)

ปี	การค้ากับมิตรบริษัท	การค้าขายเดี่ยว-ทาคาซากิ
2506	73,577 (53.7)	63,439 (46.3)
2507	181,947 (58.6)	128,542 (41.4)
2508	285,133 (60.7)	184,608 (39.3)
2509	416,329 (67.0)	205,058 (39.0)
2510	403,022 (72.3)	154,408 (27.7)

ที่มา: China Research Institute, ed., Shin Chugoku Nenkan (New China Yearbook) (Tokyo: Toho Shoten, 1968), p. 179.

เมื่อเกิดการปฏิวัติวัฒนธรรมในจีนเมื่อปี พ.ศ. 2509 ได้ส่งผลให้การค้าระหว่างญี่ปุ่นกับจีนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2511 เป็นต้นไป ตกลงไปจนถึงปี พ.ศ. 2512 เพราะนอกจากอุปสรรคในด้านการผลิตและการขนส่งภายในจีนแล้ว จีนยังได้มีการนำรายชื่อมิตรบริษัทมาพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง เป็นผลให้การค้าระหว่างกันตกต่ำลงไปอย่างมาก โดยเฉพาะในสมัยรัฐบาลซาโตะได้ออกแถลงการณ์ร่วมกับประธานาธิบดีนิกสัน โดยมีใจความว่า ความมั่นคงของเกาหลีใต้และไต้หวันมีความสัมพันธ์กับความมั่นคงของตนเอง ซึ่งทำให้นายกรัฐมนตรีโจว เอิน ไทล ไม่พอใจมาก จึงส่งผลกระทบกระเทือนมาถึงการค้าอีกด้วย

ตามความเป็นจริงแล้ว ถ้าญี่ปุ่นทำการค้ากับจีนมาโดยตลอด ญี่ปุ่นน่าจะได้รับผลประโยชน์หลายประการ คือ

1. ญี่ปุ่นจะได้วัตถุดิบมาป้อนโรงงานในราคาที่ถูกลง เพราะค่าขนส่งจากสหรัฐอเมริกาญี่ปุ่นแพงกว่าจากจีนมาญี่ปุ่น (ตารางที่ 21 และ 22)

2. ญี่ปุ่นสามารถซื้อน้ำมันดิบจีนได้ในระยะที่ใกล้กว่าซื้อจากกลุ่มประเทศในตะวันออกกลางหรืออินโดนีเซีย แม้ว่าจะไม่สามารถซื้อได้มาก แต่ก็ช่วยให้แก้ไขอะไรได้บ้างในเมื่อเส้นทางลำเลียงน้ำมันดิบเดิมถูกทำลายในกรณีเกิดสงคราม

3. ญี่ปุ่นสามารถส่งสินค้าออกไปที่จีนมากขึ้น เพราะตลาดจีนเป็นตลาดใหญ่ ทั้งยังแก้ปัญหาการค้าเกินดุลอย่างมากกับประเทศต่าง ๆ ได้ด้วย และรวมถึงสามารถบรรลุเป้าหมายของนโยบายทางเศรษฐกิจที่เร่งการส่งออกในทศวรรษที่ 2513

จากการอธิบายเปรียบเทียบโครงสร้างการค้าต่างประเทศระหว่างญี่ปุ่นกับประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก ทำให้เห็นว่าญี่ปุ่นได้เปรียบทางโครงสร้างการค้าต่างประเทศกับประเทศส่วนใหญ่ของโลก จนก่อให้เกิดปฏิกิริยาต่อต้านสินค้าญี่ปุ่นขึ้นในภูมิภาคต่าง ๆ เพื่อหาทางที่จะให้มีการค้าสมดุลกับญี่ปุ่นให้ได้ เพราะในส่วนของขาดดุลย์ไปนั้น เท่ากับเพิ่มอำนาจแห่งชาติให้กับญี่ปุ่น ทำให้ญี่ปุ่นมีความกังวลมาก โดยเฉพาะการเกินดุลย์การค้ากับสหรัฐอเมริกา ทำให้สหรัฐอเมริกาเพิ่มการบีบบังคับทางเศรษฐกิจกับญี่ปุ่นโดยระดับโครงสร้างทางการค้าต่างประเทศ

ตารางที่ 21 สินค้าเข้าที่สำคัญที่ญี่ปุ่นสั่งจากจีนและสหรัฐอเมริกา

รายการ	ประเทศ	2477 - 2479	2493	2494	2498
แร่เหล็ก	จีน	34.0	18.7	1.3	1.1
	สหรัฐ	-	-	33.6	10.5
ถ่านหิน	จีน	68.4	58.8	1.1	2.9
	สหรัฐ	-	13.9	70.9	85.5
ถั่วเหลือง	จีน	71.3	56.5	2.6	27.4
	สหรัฐ	-	43.5	97.3	56.9
เกลือ	จีน	38.6	8.6	0.2	26.1
	สหรัฐ	-	2.8	10.6	4.9

ที่มา: Ministry of Finance (Japan), Monthly return of the Foreign Trade of Japan No. 74(January-December 1956).

ตารางที่ 22 ความแตกต่างระหว่างค่าขนส่ง (c.i.f.) จากสหรัฐอเมริกาญี่ปุ่นและจีนมาญี่ปุ่น
(คอลลาร์)

รายการ	มาจากสหรัฐอเมริกา	มาจากจีน	ค่าเฉลี่ย
ถ่านหิน (ตัน)	12.2	26.5	24.0
แร่เหล็ก (ตัน)	13.7	20.3	18.6
เกลือ (ตัน)	9.4	18.1	12.9

ที่มา: Leng Shao-Chuan, Japan and Communist China (Kyoto: Doshisha University Press, 1958), p. 60.

ที่ได้เปรียบทั้งที่อยู่ในสภาพขาดดุลการค้า ทางออกที่สำคัญของญี่ปุ่นคือการหันหน้าเข้าหาตลาดเก่าแก่ของตนคือตลาดในจีน ซึ่งพอจะแก้ไขปัญหาทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นได้บางส่วน

สรุป

เมื่อสถานการณ์ทางการเมืองในเอเชียตะวันออกเปลี่ยนแปลงจากสภาพการถ่วงดุลย์อำนาจสองศูนย์ มาเป็นหลายศูนย์มหาอำนาจ และเมื่อญี่ปุ่นกลายเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจอันดับที่ 3 ของโลก ญี่ปุ่นมีความจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนนโยบายต่างประเทศบางประการและการปรับเปลี่ยนนี้ ญี่ปุ่นคำนึงถึงปัญหาความมั่นคงของชาติเป็นสำคัญ โดยพิจารณาปัญหาความมั่นคงในคาบสมุทรเกาหลีและในน่านน้ำรอบ ๆ เกาะญี่ปุ่น ควบคู่ไปกับการพิจารณาปัญหาความมั่นคงระหว่างตนเองกับสหรัฐอเมริกา สหภาพโซเวียตและจีนแล้วสรุปได้ว่า ญี่ปุ่นยังจำเป็นต้องมีระบบการรักษาความมั่นคงร่วมกับสหรัฐอเมริกาต่อไป เมื่อสหรัฐอเมริกามีนโยบายต่างประเทศจะเปิดสัมพันธ์ทางการทูตกับจีน ญี่ปุ่นย่อมต้องไปตามกระแสแห่งความสัมพันธ์นี้ แม้ว่าญี่ปุ่นอาจจะไม่มีทางเลือกอื่นที่ดีกว่านี้ก็ได้ เพราะญี่ปุ่นมีปัญหากับสหภาพโซเวียต เกินกว่าที่จะออมชอมกันได้ โดยเฉพาะปัญหาที่สหภาพโซเวียตยึด 4 เกาะเหนือฮอกไกโดของญี่ปุ่นไว้ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2

ในขณะที่สถานการณ์การเมืองเปลี่ยนแปลงไป สถานการณ์ทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปด้วย เพราะโครงสร้างของการค้าต่างประเทศมีความสัมพันธ์กับอำนาจแห่งชาติอย่างลึกซึ้ง การที่สภาพสองศูนย์มหาอำนาจสลายไปแล้วเกิดหลายศูนย์มหาอำนาจขึ้นมา แสดงว่ามหาอำนาจใดมหาอำนาจหนึ่งจะต้องมีปัญหาการค้าต่างประเทศอย่างแน่นอน และความจริงก็คือสหรัฐอเมริกาเริ่มขาดดุลการค้ากับญี่ปุ่นและมีแนวโน้มว่าจะขาดดุลยิ่งขึ้นในอนาคต ในฐานะที่สหรัฐอเมริกาได้เปรียบทางโครงสร้างของการค้าต่างประเทศกับญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกาจึงบีบบังคับทางเศรษฐกิจญี่ปุ่นหลายด้าน ประกอบกับทั่วโลกขาดดุลการค้าคล้ายคลึงกับสหรัฐอเมริกาจึงเกิดการต่อต้านสินค้าญี่ปุ่น โดยพยายามจะให้ได้ดุลการค้ากับญี่ปุ่น ในสภาพที่ถูกบีบบังคับทั้งทางการเมืองและการ เศรษฐกิจระหว่างประเทศ ทำให้ญี่ปุ่นหันเข้าหาจีน ซึ่งในทางการเมืองดู เหมือนกันว่าญี่ปุ่นมีนโยบายต่างประเทศตามหลังสหรัฐอเมริกา แต่ในทาง เศรษฐกิจนั้น ญี่ปุ่นอาจจะไม่มีทางออกที่ดีกว่านี้แล้วก็ได้ คือ การพยายามทำการค้ากับจีนให้เต็มที่

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย